

Vårt sinn er lett og rapp vår fot

2022-08-05

© Morgenbladet

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

Les artikkelen ved å klikke her.

BØKER

Side 38 Morgenbladet Nr. 30 / 5.-11. august 2022

Tips? Innspill? Respons?
Send epost: bok@morgenbladet.no

NOTERT

FORTIDENS MOTE BILDE

Vintage...

Dét er lenge siden!

I en episode av serien *Portlandia*, blir byen Portland parodiert som stedet der den tidlige hipsterkulturens drøm om 1890-tallet blir virkeliggjort – med alt det innebærer av snurrebarter, bukseeseler og runde brilleglass. Da Morgenbladet gikk i trykken torsdag ettermiddag, hadde det ennå ikke lyktes notisredaksjonen å få bekreftet at innlegget som dukket opp på Instagram-kontoen til magasinet D2 rundt lunsjtider samme dag, var ekte. Det publiserte innlegget viser en illustrasjon av dramatiker Henrik Ibsen, samt gjengivelse av en dialog som hevder at vi «må bort fra forestillingen om Ibsen som en gammel grinebiter med sinnarynke», og at Ibsen i en alder av 35, «så jo ganske digg ut!». Det blir også påpekt at Ibsen har «fet sleik», «vilt bra skjeggvekst», og «vintage jakke». «Med tekstiser kunne han lett vært en kul kis på Lokka!», konkluderer teksten. ■

FORBUDTE BØKER

For de som har gjort noe forbudt

Den pulitzer-prisvinnende boka «Blood in the Water: The Attica Uprising of 1971» (2016) av Heather Ann Thompson var inn-til nylig forbudt i New Yorks fengsler. Boka handler om det store fangeopprøret som fant sted i høysikkerhetsfengselet Attica i 1971, som resulterte i at 43 mennesker ble drept (32 innsatte, 10 ansatte, 1 sivil). Fengsle-nes forbudslinje har vært begrunnet med at innsatte ikke skal lese noe som kan inspirere dem til å begå handlinger som forstyrrer ro og orden i fengselsanlegget. I mars i år saksøkte forfatteren delstaten, og i senere intervjuer har hun poengtert at en av hovedårsakene til at opprøret i det hele tatt fant sted var sensuren de innsatte opplevde. De fikk ikke tilgang til brev eller bøker som ble sendt til dem. Nå har søksmålet nådd fram, og boka har blitt tilgjengelig for de innsatte, men i en modifisert utgave: siden som viser et kart over fengselet har myndighetene fjernet. ■

SAKPROSA

Vårt sinn er lett og rapp vår fot

Med den begrensede forståelsen av «friluftsliv» som Peder Anker legger til grunn i sin nye bok, blir leseropplevelsen som å se Armand Duplantis prøve seg på 5,75.

Peder Anker
LIVET ER BEST UTE.
FRILUFTSLIVETS HISTORIE
OG FILOSOFI
256 sider
Kagge 2022

Norge begynner friluftslivets historie med malere og forfattere som går i fjellet, med personer fra urbane eliter. De søker på svermerisk vis friheten i naturen. Hva er det de søker? Peder Anker (f.1966) er professor i filosofi ved New York University, og i sin nye bok bruker han sin leilighet like ved Washington Square Park i Greenwich Village som ett utgangspunkt for sine refleksjoner om friluftsliv. Barn- dommens turer til Båntjern sør for Vettakollen og Ustaoset samt studietidens utflukter og aksjoner danner andre referansepunkter.

De selvbiografiske passasjene gir fortellerstemmen karakter og sosial bakgrunn og gjør teksten essayistisk. Hovedsakelig består imidlertid boken av gjennomgang og drøfting av bøker om friluftslivets historie og filosofi. Uten de personlige avsnittene ville teksten ha vært en litteraturstudie av bøker og artikler av Peter Christen Asbjørnsen, Fridtjof Nansen, Peter Wessel Zapffe, Arne Næss og Sigmund Kvaloy Setreng. Anker viser også til de skjønlitterære forfatterne Åsmund Olavsson Vinje og Henrik Ibsen, begge foregangsmenn i den norske fjellheimen. De nasjonalromantiske malernes innsats for å spre kunnskap om den norske landsbygda er også behørig og berettiget omtalt.

Smal definisjon

Bredde i boken kan belyses ved at den også tar for seg studentenes okkupasjon av Filosofisk institutt ved Universitetet i Oslo i 1969, påstår at poteten skal ha reddet en stor del av Norges befolkning fra hungersnød og at Gro Nylander «tok ledelsen i kunsten å skamme alle dem som ikke» fikk til å amme. Mange av Ankers utsagn lar seg diskutere, men det er sjelden han uttrykker seg så bastant som i tilfellene med poteten og ammin-

gen. I de fleste tilfeller tar han forbehold eller gjør uttrykkelig oppmerksom på at en påstand har hypotetisk karakter eller er subjektivt begrunnet.

Teksten er veloverveid, men blir litt omtrentlig og pratsom, uten at det irriterer nevneverdig. Det kan muligens synes paradoksal, men skyldes at Anker ikke bruker stor plass på hvert emne. Bokens undertittel, «Friluftslivets historie og filosofi», signaliserer en dvelende og borende tekst, men det ville brutt med «den slentrende personlige stilen» Anker innledningsvis forklarer er tilsiktet. Teksten består av anekdoter, refleksjoner rundt et sitat eller kommentarer til en parafase av et resonnement og kan karakteriseres som fortellende sakprosa.

Trenger friluftslivet en eller flere filosofier? Nei, det gjør ikke det.

Flere passasjer i boken kunne trenge supplement, korrigeringer og motargumenter. En hovedinnvending er imidlertid at bokens bærende tema, friluftsliv, er for uklart definert og dermed blir for lite for forfatteren. Å lese Anker om «friluftsliv» – slik det her forstås – blir som å se Armand Duplantis prøve seg på 5,75. Anker gjør heller ikke noe særlig for å utvikle og utfordre termen slik at han kunne trukket på sine store filosofiske kunnskaper og formidlingsferdigheter. Friluftsliv er én måte å forholde seg natur på, men det finnes mange andre.

Og kunne ikke Anker ha skrevet litt om Kants definisjon av det naturskjønne? Stilt overfor den veldige naturen føler mennesket seg liten, hjelpeløs og ubetydelig. Likevel vet mennesket at det er overlegent den tause naturen. Det er blandingen av disse to følelsene skaper en skjellsettende erfaring – en «naturopplevelse».

Alle våre begrunnelser

I etterordet forteller Peder Anker at det var hans forlegger, Erling Kagge, som ba ham om å skrive friluftslivet. Vi står

Går for langt?
Brevandring er en av måtene nordmenn liker å utøve friluftsliv på. Men er friluftslivet virkelig selve kjernen i norsk kultur og identitet?
FOTO: CHRISTIAN BELGAUX

alle i flere relasjoner til naturen, friluftslivet er kanskje én av dem. Nå er det friluftslivet som gjør natur til noe som har verdi i seg selv boken gjør seg til talsmann for. Et friluftsliv som skaper respekt for uberørt natur. Anker er for smart til å hevde at bare vi dyrker friluftslivet så blir vi humane og naturbeskyttende.

Klarer Anker å utvikle friluftslivets filosofi? Om dette vil meningene være delte. Bokens tittel, *Livet er best ute*, er en klisjé man som oftest ser trykket på T-skjorter eller emaljekopper som selges ved norske fjelldestinasjoner, men påstanden kan også leses som et svar på hva som er friluftslivets filosofi. Anker tar heldigvis så mange forbehold at tittelen kunne fortjent et spørsmålstegn.

Trenger friluftslivet en eller flere filosofier? Nei, det gjør ikke det. Det er det

moderne menneskets hang til å skulle begrunne alle sine handlinger som ligger bak spørsmålet om friluftslivets filosofi. Peder Anker, slik han trer frem i denne teksten, tilhører lykkeligvis ikke den retningen innenfor tenkningen der alle handlinger og interesser skal gis en egen begrunnelse, en egen filosofi.

Friluftslivet kan analyseres som ideologi, det vil si som uttrykk for falsk bevissthet. Det perspektivet mangler i boken. Derimot tas turkulturen i Arbeiderpartiet opp, og den utvides av Anker med noen dristige påstander. Han hevder at det var i «friluftslivets fellesskap under krigen at de sosialdemokratiske idealer ble formet og tilliten mellom ulike sosial klasser ble skapt». I etterkrigstiden ble det mulig ifølge Anker å legge splittelsene fra mellomkrigstiden bak seg «og bygge opp et nasjonalt fellesskap ved å promotere friluftsliv». Anker siterer Martin Tranmæl som skrev i Turistforeningens årbok i 1953 at friluftslivet utløste det beste i oss – «det enkle, det opprinnelige og det naturlige». Et fantastisk sitat, som Anker selv er skeptisk til. Boken inneholder mange slike treffende sitater.

Et brunt friluftsliv

Boken tar avstand fra Knut Hamsuns forfatterskap som ifølge Anker har et «brunt friluftsliv som ledemotiv». Han hyller imidlertid Rolf Jacobsens «Landskap med gravemaskin» fra 1954 for kanskje å være det første som satt naturen på noe han kaller «den poetiske dagsordenen». Men hvor imponerende er det? Å sette natur over sivilisasjon er hovedveien til et brunt friluftsliv, men viktigere er det å spørre om det berømte gravemaskindiktet handler om naturen? Ifølge diktet forvandles «altfor kloke / pelikaner» til gravemaskiner i helvete. Gravemaskinene er pelikaner i helvete, en fiskespisende vannfugl dømt til å spise jord til evig tid.

Friluftsliv er «selve kjernen i norsk kultur og identitet» og «Friluftsliv er frihet på norsk», utbasunerer det også mot slutten av boken. Disse verdiene er truet av kommersialiseringen av friluftslivet og av naturodeleggelse. I den forbindelse tar Peder Anker av seg hatten for Extinction Rebellion's «mange fine aksjoner», gruppens aktivisme er «latenterlig moderat sammenlignet med naturodeleggelsen».

Det store paradokset

Bokens påstand om at friluftsliv er kjernen i norsk kultur og identitet, er fremført mange ganger og er lite egnet til å skape debatt. At livet er best ute, forstått som i naturen, er imidlertid en tvilsom påstand, og den må kontres med at livet er best i sivilisasjonen.

Hvis det er slik at friluftsliv og nærhet til naturen er kjernen i norsk kultur og identitet, hvorfor har Norge en så elendig CV når det gjelder naturodeleggelse og utryddelse av ville dyr, fra fisk og hval til ulv og hubro? Det finnes knapt et folk som bruker mer og kaster mer av klodens knappe ressurser enn nordmenn? Her er det noe som ikke stemmer. Å finne ut av det hadde vært en verdigere oppgave for Peder Anker enn dette forsøket på å skrive friluftslivets filosofi. ■

Espen Soby

KOMMENTAR

Du må for all del ikke gå glipp av Kerstin Ekmans *Løpe ulv*, skriver Bernhard Ellefsen.

«Då kom han ut. Han gjorde det med en självklarhet som var lätt att begripa; den här världen var ju hans.» Den pensjonerte skogbyråkraten Ulf Norrstigs liv forandres i dette øyeblikket, da en stor ulv trer ut av skogen og viser seg for ham. Også for leseren av Kerstin Ekmans seneste roman er ulvens tilsynekomst skjellsettende. Her åpner nemlig en uforglemmelig, liten, tilsynelatende enkel, men oppsiktsvekkende rik fortelling om det nordiske menneskets forhold til den nordiske naturen, og om to mennesker som har delt et langt liv i kjærlighet.

Romanen *Løpe varg* utkom på svensk for ganske nøyaktig ett år siden, og siden da har vi her i avisen skrevet om den som et viktig litterært bidrag til tenkningen om ulv i Norden, som apropos til diskusjoner om naturvern i Norge og som en av de beste bøkene som utkom i 2021. Vi har dessuten intervjuet Kerstin Ekman om boken. Denne uken foreligger romanen på norsk under tittelen *Løpe ulv*.

Hvorfor så god?

Grunnen til at *Løpe varg* har fulgt Morgenbladet siden den dagen den ble utgitt er dens sylskarpe og komplekse representasjon av menneskets bruk av naturen – og da altså særlig i Norden. I boken som utkom 62 år etter hennes romandebut, koker Ekman inn mange tiår med tenkning om hvordan vi lever med og mot våre naturlige omgivelser inn til en hyperkonsentrert litterær fortelling. Etter møtet med ulven vil ikke Ulf gå på jakt mer, selv om han til da har vært leder for det lokale jaktlaget. Hele hans liv og arbeid med naturen fremstår i et nytt lys. Romanen henter åpent til det som er en nøkkellid i hele det store forfatterskapet: Han ser naturen «med nye øyne».

I et fint intervju med Hans Olav Brenner fra 2008 snakker Ekman om Henry David Thoreau og om forestillinger om å stille seg utenfor det menneskelige for å redde naturen. Noe slikt har hun ingen tro på: «Om man skal få menneskene med

seg», forteller hun, «må man forutsette sivilisasjonen. Brødrister og tv og slikt.» I fortellingen om Ulf og ulven (for ikke å glemme hans vidunderlige kone Inga) ligger dette enkle, men vanskelige perspektivet som et premis: Ekman vet at hvis det ikke var for skogsdrift og jakt, så ville det ikke bodd mennesker på den svenske landsbygda i det hele tatt. Men Ulf tar likevel skarpere avstand til sambygdingenes kynisme overfor naturen enn noen tidligere Ekman-skikkelser har gjort. Han forutsetter så visst sivilisasjonen, men det stopper ham ikke fra å avvise store deler av dens ødeleggende natursyn.

Visdomslitteratur

Se en gang til på sitatet som åpner denne lille kommentaren. For meg som har lest boken flere ganger, gir disse ordene

gåsehud. I sine essays om skogen kan Ekman søke seg mot det tette og motsetningsfylte og vanskelige, her har hun skrevet en roman som ved første øyekast kan fremstå nesten naiv i form. Ikke minst fordi den bygger på en slags krimintrige. Men ganske snart viser dette første øyeblikket seg – slik det også gjør i naturen – som utlitterkelig. Romanens klarhet og

umiddelbarhet er fruktene av et svært langt liv i litteraturen.

Det ligger dyp visdom i dette enkle, og en enorm litterær trygghet. Hvor mange forfattere ville ikke strøket ordet «ju» (altså «jo») fra den siterte setningen? Blir den ikke mer elegant slikt? Skal ikke slike småord ut? Hele veien holder *Løpe varg* fast på en litterær intuisjon som er skjerpnet gjennom mer enn et halvt århundre. Fra de små ordene og ut i de store tankene er *Løpe varg* en roman som er fullt og helt seg selv. ■

Bernhard Ellefsen

Bokansvarlig i Morgenbladet
be@morgenbladet.no

